BO‘LAJAK PEDAGOGLARNING BOSHQARUV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY BOSHQARUV YONDASHUVLARI (MAKTABGACHA TA’LIM MUASSASALARI MISOLIDA)

Tuyg‘unova Barno Nuriddin qizi
Oriental universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha ta’lim muassasalari misolida bo‘lajak pedagoglarning boshqaruv kompetentligini rivojlantirish masalalari tadqiq etilgan. Tadqiqotda zamonaviy boshqaruv yondashuvlarining pedagoglarning kasbiy tayyorgarligiga ta’siri, boshqaruv kompetentligining mazmuni va tarkibiy komponentlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, boshqaruv kompetentligini shakllantirishda kompetensiyaviy, shaxsga yo‘naltirilgan va tizimli yondashuvlarning ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: boshqaruv kompetentligi, bo‘lajak pedagog, maktabgacha ta’lim, zamonaviy boshqaruv, pedagogik boshqaruv, ta’lim menejmenti.

Abstract. This article examines the issues of developing management competence of future teachers using the example of preschool educational institutions. The study scientifically analyzes the impact of modern management approaches on the professional training of teachers, the content and structural components of management competence. The importance of competency-based, person-oriented and systematic approaches in the formation of management competence is also substantiated.

Keywords: management competence, future teacher, preschool education, modern management, pedagogical management, educational management.

Аннотация. В данной статье на примере дошкольных образовательных учреждений рассматриваются вопросы развития управленческой компетентности будущих учителей. В исследовании научно анализируется влияние современных подходов к управлению на профессиональную подготовку учителей, содержание и структурные компоненты управленческой компетентности. Также обосновывается важность компетентностного, личностно-ориентированного и системного подходов в формировании управленческой компетентности.

Ключевые слова: управленческая компетентность, будущий учитель, дошкольное образование, современное управление, педагогическое управление, управление образованием.

KIRISH.

Maktabgacha ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan tub islohotlar, ushbu sohada kadrlar tayyorlash sifati va ularning kasbiy tayyorgarligiga bo‘lgan

ISSN 3030-3907

talablarni keskin oshirdi. Ayniqsa, bo‘lajak pedagoglarning nafaqat metodik va didaktik bilimlarga, balki boshqaruv kompetentligiga ega bo‘lishi zamonaviy ta’lim muassasasining samarali faoliyat yuritishida muhim omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. Boshqaruv kompetentligi pedagog shaxsining kasbiy yetukligini belgilovchi asosiy ko‘rsatkichlardan biri bo‘lib, u rahbarlik faoliyatini amalga oshirish, pedagogik jarayonni tashkil etish, jamoa bilan ishlash, qarorlar qabul qilish va innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish qobiliyatlarini o‘z ichiga oladi.

Zamonaviy boshqaruv yondashuvlari tushunchasi boshqaruv faoliyatini an’anaviy buyruqbozlik va ma’muriy uslublardan farqli ravishda insonparvarlik, hamkorlik, tizimlilik va moslashuvchanlik tamoyillariga asoslangan holda tashkil etishni anglatadi. Maktabgacha ta’lim muassasalarida bu yondashuvlar pedagogik jarayonning barcha ishtirokchilari - rahbar, pedagog, tarbiyachi, ota-ona va bola o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni yangi sifat bosqichiga olib chiqishga xizmat qiladi. Bo‘lajak pedagoglar uchun esa zamonaviy boshqaruv yondashuvlarini egallash kelajakdagi kasbiy faoliyatda muassasa ichki muhitini sog‘lomlashtirish, pedagogik jamoani samarali boshqarish va ta’lim-tarbiya sifatini oshirish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Bo‘lajak pedagoglarning boshqaruv kompetentligini rivojlantirish masalasi pedagogika, ta’lim menejmenti va kasbiy ta’lim nazariyasiga oid ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Mazkur muammoning nazariy asoslari, avvalo, kompetensiyaviy yondashuv va pedagog shaxsining kasbiy rivojlanishiga oid tadqiqotlarda o‘z ifodasini topgan.

O‘zbekistonlik olim N.A.Muslimov pedagog kadrlarning kasbiy kompetentligini shakllantirish masalasini chuqur tahlil qilgan holda, kompetentlikni pedagogning bilim, ko‘nikma va malakalarni amaliy faoliyatda samarali qo‘llay olish qobiliyati sifatida talqin etadi [1]. Olimning ta’kidlashicha, zamonaviy ta’lim muassasalarida pedagog faqat ijrochi emas, balki boshqaruv jarayonining faol subyekti bo‘lishi lozim. Uning tadqiqotlarida pedagoglarda boshqaruv kompetentligini rivojlantirish ta’lim sifati va muassasa faoliyatining samaradorligini oshiruvchi omil sifatida baholanadi.

B.X.Xodjayevning ilmiy ishlarida pedagog shaxsining kasbiy tayyorgarligi masalasi keng yoritilib, unda boshqaruv kompetensiyalari pedagogik kompetensiyaning muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi [2]. Olimning fikricha, pedagogik faoliyat samaradorligi ko‘p jihatdan pedagogning muloqot madaniyati, jamoani boshqarish va qarorlar qabul qilish qobiliyatiga bog‘liqdir. Ushbu qarashlar bo‘lajak pedagoglarning boshqaruv kompetentligini rivojlantirish zaruratini ilmiy jihatdan asoslaydi.

ISSN 3030-3907

Pedagogik boshqaruv masalalari rus olimi V.A.Slastyonin tadqiqotlarida tizimli yondashuv asosida yoritilgan. U pedagogik boshqaruvni ta’lim jarayonining barcha tarkibiy qismlarini muvofiqlashtiruvchi murakkab tizim sifatida talqin qiladi. Olimning fikricha, pedagogning boshqaruv faoliyati uning kasbiy mahoratining ajralmas qismi bo‘lib, bu faoliyat pedagogik jarayonni rejalashtirish, tashkil etish va nazorat qilishni o‘z ichiga oladi [3]. Ushbu yondashuv maktabgacha ta’lim muassasalarida bo‘lajak pedagoglarning boshqaruv kompetentligini rivojlantirishda metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

I.F.Isaev va A.S.Belkinlarning ilmiy qarashlarida pedagog shaxsining refleksiv faoliyati va o‘z-o‘zini boshqarish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan [4,5]. Ularning tadqiqotlarida boshqaruv kompetentligini rivojlantirish pedagogning o‘z faoliyatini tahlil qilishi va kasbiy o‘sishga intilishi bilan uzviy bog‘liqligi asoslab beriladi. Bu holat bo‘lajak pedagoglarni refleksiv yondashuv asosida boshqaruv faoliyatiga tayyorlash zarurligini ko‘rsatadi.

Maktabgacha ta’lim tizimiga oid tadqiqotlarda L.M.Klarina va N.E.Veraksa maktabgacha ta’lim muassasalarini boshqarishning o‘ziga xos jihatlarini ochib bergan [6,7]. Ularning fikricha, maktabgacha ta’lim muassasasida pedagogning boshqaruv faoliyati tarbiyaviy muhitni tashkil etish, bolalarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish hamda ota-onalar bilan samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yishga qaratilgan bo‘lishi lozim. Ushbu qarashlar bo‘lajak pedagoglarni aynan maktabgacha ta’lim sharoitiga mos boshqaruv kompetensiyalari bilan tayyorlash zarurligini ko‘rsatadi.

Zamonaviy boshqaruv va liderlik masalalari xorijiy olimlar tomonidan ham keng tadqiq etilgan. P. Drucker boshqaruvni natijaga yo‘naltirilgan faoliyat sifatida baholab, tashkilot muvaffaqiyati inson resurslarini samarali boshqarish bilan bevosita bog‘liq ekanligini ta’kidlaydi [8]. Uning qarashlari ta’lim muassasalarida strategik va innovatsion boshqaruv yondashuvlarini joriy etish uchun muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

J.Kotterning o‘zgarishlarni boshqarish konsepsiyasi ta’lim tizimida innovatsion jarayonlarni samarali tashkil etish masalalarini yoritadi. Olim ta’lim muassasalarida liderlikka asoslangan boshqaruv yondashuvi pedagoglarning tashabbuskorligi va mas’uliyatini oshirishga xizmat qilishini asoslab beradi [9]. Bu qarashlar bo‘lajak pedagoglarning boshqaruv va liderlik kompetentligini rivojlantirish uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Mazkur maqolaning metodologik asosi zamonaviy pedagogika, ta’lim menejmenti va kompetensiyaviy yondashuv nazariyalariga tayanadi. Tadqiqot jarayonida bo‘lajak pedagoglarning boshqaruv kompetentligini rivojlantirish muammosi maktabgacha ta’lim muassasalari

ISSN 3030-3907

faoliyati misolida tizimli va kompleks yondashuv asosida o‘rganildi. Metodologiya pedagogik jarayonni yaxlit tizim sifatida tahlil qilish, boshqaruv faoliyatining mazmuni va mexanizmlarini aniqlash hamda zamonaviy boshqaruv yondashuvlarining pedagog shaxsiga ta’sirini baholashga yo‘naltirildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR. Pedagoglarning boshqaruv kompetentligini rivojlantirish jarayoni uzluksiz va tizimli xarakterga ega bo‘lib, u oliy ta’lim muassasalarida tashkil etiladigan o‘quv jarayonining mazmuni, shakl va metodlari bilan chambarchas bog‘liqdir. Bu jarayonda zamonaviy boshqaruv nazariyalari, menejment va liderlik konsepsiyalari, ta’lim muassasalarini boshqarishning innovatsion modellari muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi. Ayniqsa, maktabgacha ta’lim muassasalari faoliyatining o‘ziga xos jihatlari - bolalar bilan ishlash, tarbiyaviy muhitni yaratish, ota-onalar bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish kabi omillar bo‘lajak pedagoglardan alohida boshqaruv yondashuvlarini talab etadi.

Zamonaviy boshqaruv yondashuvlarining nazariy asoslari tizimli yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, jarayonli va natijaga yo‘naltirilgan boshqaruv konsepsiyalarida o‘z ifodasini topadi. Tizimli yondashuvga ko‘ra, maktabgacha ta’lim muassasasi murakkab ijtimoiy-pedagogik tizim sifatida qaraladi va uning barcha tarkibiy qismlari o‘zaro uzviy bog‘liq holda faoliyat yuritadi. Bo‘lajak pedagoglarda ushbu yondashuv asosida boshqaruv kompetentligini shakllantirish ularga pedagogik jarayonni yaxlit holda ko‘ra olish, muammolarni kompleks tahlil qilish va optimal boshqaruv qarorlarini qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Kompetensiyaviy yondashuv zamonaviy ta’lim tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, bo‘lajak pedagoglarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyatda qo‘llay olish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu yondashuv asosida boshqaruv kompetentligini rivojlantirish jarayonida bo‘lajak pedagoglar real pedagogik vaziyatlarni modellashtirish, muammoli holatlarni hal etish, jamoa bilan ishlash va yetakchilik qilish tajribasini egallaydi. Natijada, ular kelajakda maktabgacha ta’lim muassasasida boshqaruv funksiyalarini samarali amalga oshirishga tayyor bo‘ladi.

Shaxsga yo‘naltirilgan boshqaruv yondashuvi pedagog shaxsining individual xususiyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari va imkoniyatlarini inobatga olgan holda boshqaruv faoliyatini tashkil etishni nazarda tutadi. Maktabgacha ta’lim muassasalarida bu yondashuv tarbiyachilar va boshqa xodimlarning kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash, ularning tashabbuslarini rag‘batlantirish va ijodiy salohiyatini ro‘yobga chiqarishga xizmat qiladi. Bo‘lajak pedagoglarda mazkur yondashuv asosida boshqaruv kompetentligini rivojlantirish ularning

ISSN 3030-3907

empatiya, muloqot madaniyati va refleksiv tafakkurini shakllantirishga yordam beradi.

Zamonaviy boshqaruv yondashuvlari orasida liderlikka asoslangan boshqaruv alohida ahamiyatga ega. Liderlik pedagogning shaxsiy namunalari, kasbiy bilim va ko‘nikmalari, jamoani ortidan ergashtira olish qobiliyati bilan bog‘liq bo‘lib, maktabgacha ta’lim muassasalarida sog‘lom psixologik muhitni yaratishda muhim rol o‘ynaydi [3]. Bo‘lajak pedagoglarda liderlik kompetensiyalarini rivojlantirish ularning tashabbuskorligi, mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish va strategik fikrlash qobiliyatlarini mustahkamlaydi.

Maktabgacha ta’lim muassasalarida zamonaviy boshqaruv yondashuvlarini joriy etish jarayonida innovatsion menejment usullaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Innovatsion boshqaruv pedagogik jarayonga yangi g‘oya va texnologiyalarni tatbiq etish, ta’lim sifatini oshirish va muassasa faoliyatining samaradorligini ta’minlashga qaratilgan. Bo‘lajak pedagoglar uchun innovatsion boshqaruv yondashuvlarini o‘rganish kelajakdagi kasbiy faoliyatda o‘zgaruvchan sharoitlarga tez moslashish va yangiliklarni samarali joriy etish imkonini beradi.

Shuningdek, maktabgacha ta’lim muassasalarida boshqaruv faoliyatini amalga oshirishda kommunikativ boshqaruv yondashuvi muhim o‘rin tutadi. Ushbu yondashuv pedagogik jamoa, ota-onalar va boshqa manfaatdor tomonlar o‘rtasida samarali muloqotni yo‘lga qo‘yishni nazarda tutadi. Bo‘lajak pedagoglarda kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish ularning boshqaruv faoliyatida yuzaga keladigan nizolarni oldini olish, hamkorlikni mustahkamlash va umumiy maqsadlarga erishishni ta’minlaydi.

Zamonaviy boshqaruv yondashuvlarining maktabgacha ta’lim muassasalarida qo‘llanilishi pedagogik jarayonning sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarilishiga xizmat qiladi. Bo‘lajak pedagoglarning boshqaruv kompetentligini rivojlantirishda ushbu yondashuvlarni o‘quv jarayoniga integratsiya qilish, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish va pedagogik amaliyot davomida mustahkamlash muhim ahamiyatga ega. Bu esa kelajakda maktabgacha ta’lim muassasalarida samarali boshqaruvni ta’minlay oladigan, raqobatbardosh va malakali pedagog kadrlarni tayyorlashga zamin yaratadi.

Maktabgacha ta’lim muassasalarida zamonaviy boshqaruv yondashuvlarini amaliyotga tatbiq etish jarayonida pedagogning boshqaruv kompetentligini shakllantirish masalasi alohida dolzarblik kasb etadi. Chunki ushbu ta’lim bosqichida pedagog nafaqat ta’lim-tarbiya jarayonining bevosita ijrochisi, balki kichik ijtimoiy guruhni boshqaruvchi, bolalar rivojlanishi uchun qulay muhit yaratuvchi va ota-onalar bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yuvchi subyekt sifatida namoyon bo‘ladi. Shu sababli bo‘lajak pedagoglarning boshqaruv faoliyatiga

ISSN 3030-3907

tayyorligini zamonaviy yondashuvlar asosida rivojlantirish pedagogik ta’lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Zamonaviy boshqaruv yondashuvlarining maktabgacha ta’lim muassasalari faoliyatida qo‘llanilishi, avvalo, boshqaruv jarayonining mazmunan boyishiga olib keladi [4]. An’anaviy boshqaruvda pedagog ko‘proq ijrochi sifatida qaralgan bo‘lsa, zamonaviy yondashuvlar sharoitida u faol ishtirokchi, tashabbuskor va qarorlar qabul qilish jarayoniga jalb etilgan subyektga aylanadi. Masalan, maktabgacha ta’lim muassasasida ta’lim-tarbiya jarayonini rejalashtirishda pedagoglarning fikr va takliflarini inobatga olish, ularning boshqaruv kompetentligini amaliy faoliyat jarayonida rivojlantirishga xizmat qiladi. Bunday holatda bo‘lajak pedagoglar jamoaviy rejalashtirish, mas’uliyatni bo‘lishish va natijaga yo‘naltirilgan faoliyat yuritish ko‘nikmalarini egallaydi.

Maktabgacha ta’lim muassasalarida zamonaviy boshqaruv yondashuvlarining muhim jihatlaridan biri – refleksiv boshqaruvni joriy etishdir. Refleksiv boshqaruv pedagogning o‘z faoliyatini tahlil qilishi, yo‘l qo‘yilgan xatolarni aniqlashi va ularni bartaraf etish yo‘llarini izlashga asoslanadi. Bo‘lajak pedagoglarda refleksiv kompetensiyani shakllantirish ularning boshqaruv faoliyatida ongli va mas’uliyatli yondashuvni ta’minlaydi. Masalan, tarbiyachi mashg‘ulot jarayonida bolalarning faolligi pasayganini kuzatib, o‘z faoliyatini tahlil qilishi va keyingi mashg‘ulotlarda metodlarni o‘zgartirish orqali jarayonni takomillashtirishi refleksiv boshqaruvga misol bo‘la oladi.

Zamonaviy boshqaruv yondashuvlarida muammoli vaziyatlarni hal etish texnologiyalaridan foydalanish ham alohida ahamiyatga ega. Maktabgacha ta’lim muassasalarida pedagogik jamoa ichida yoki ota-onalar bilan munosabatlarda turli nizoli vaziyatlar yuzaga kelishi mumkin. Bo‘lajak pedagoglarni bunday vaziyatlarni konstruktiv tarzda hal etishga o‘rgatish ularning boshqaruv kompetentligini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Masalan, ota-onalarning ta’lim-tarbiya jarayoniga nisbatan turli talab va qarashlari pedagogdan muloqot madaniyati, murosaga kelish va asosli qaror qabul qilish ko‘nikmalarini talab etadi. Zamonaviy boshqaruv yondashuvlari ana shunday vaziyatlarda pedagogning professional pozitsiyasini mustahkamlashga yordam beradi.

Shuningdek, maktabgacha ta’lim muassasalarida strategik boshqaruv elementlarini joriy etish bo‘lajak pedagoglarning boshqaruv kompetentligini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Strategik boshqaruv muassasaning uzoq muddatli rivojlanish maqsadlarini belgilash, mavjud resurslardan samarali foydalanish va kutilayotgan natijalarga erishishni ko‘zda tutadi. Bo‘lajak pedagoglar strategik fikrlash ko‘nikmalarini egallash orqali ta’lim-tarbiya

ISSN 3030-3907

jarayonini istiqbolli rejalashtirish, innovatsion g‘oyalarni ilgari surish va ularni amalga oshirishda faol ishtirok etish imkoniyatiga ega bo‘ladi [8].

Maktabgacha ta’lim muassasalarida zamonaviy boshqaruv yondashuvlarining samaradorligi ko‘p jihatdan pedagoglarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish darajasiga ham bog‘liqdir. Raqamli boshqaruv elementlarini qo‘llash, hujjatlarni elektron shaklda yuritish, ota-onalar bilan onlayn muloqot platformalaridan foydalanish pedagogning boshqaruv faoliyatini yengillashtiradi va uning samaradorligini oshiradi. Bo‘lajak pedagoglarda raqamli kompetensiyalarni shakllantirish ularning zamonaviy boshqaruv muhitiga moslashuvchanligini ta’minlaydi.

Zamonaviy boshqaruv yondashuvlari maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim sifatini oshirishga qaratilgan baholash tizimlarini takomillashtirishni ham nazarda tutadi. Bunda pedagog faoliyatini baholash faqat nazorat funksiyasini emas, balki rivojlantiruvchi xarakterga ega bo‘lishi lozim. Bo‘lajak pedagoglarni o‘z faoliyatini baholash mezonlarini anglashga, o‘z-o‘zini baholash va o‘z ustida ishlashga yo‘naltirish boshqaruv kompetentligining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Masalan, pedagogik faoliyat natijalarini tahlil qilish orqali kuchli va zaif tomonlarni aniqlash, keyingi faoliyat uchun rivojlanish yo‘nalishlarini belgilash zamonaviy boshqaruv yondashuvlarining amaliy ifodasidir.

XULOSA. Zamonaviy ta’lim tizimi, xususan, maktabgacha ta’lim muassasalari faoliyatini samarali tashkil etish bo‘lajak pedagoglardan nafaqat kasbiy-pedagogik bilim va ko‘nikmalarni, balki rivojlangan boshqaruv kompetentligini ham talab etadi. Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, bo‘lajak pedagoglarning boshqaruv kompetentligini rivojlantirish zamonaviy boshqaruv yondashuvlari bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, bu yondashuvlar ta’lim muassasasini boshqarishda insonparvarlik, hamkorlik, innovatsionlik va tizimlilik tamoyillariga asoslanadi.

Zamonaviy boshqaruv yondashuvlari bo‘lajak pedagoglarning pedagogik jarayonni rejalashtirish, tashkil etish, muvofiqlashtirish va nazorat qilishga doir malakalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, kompetensiyaviy, shaxsga yo‘naltirilgan, refleksiv, kommunikativ hamda strategik boshqaruv yondashuvlarining qo‘llanilishi pedagoglarning kasbiy mustaqilligi, tashabbuskorligi va mas’uliyatini oshirishga imkon yaratadi. Bu esa maktabgacha ta’lim muassasalarida ta’lim-tarbiya jarayonining sifat jihatidan takomillashuviga olib keladi.

Shuningdek, bo‘lajak pedagoglarning boshqaruv kompetentligini rivojlantirish jarayonida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, innovatsion boshqaruv usullarini joriy etish va jamoaviy faoliyatni

ISSN 3030-3907

samarali tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu yondashuvlar pedagoglarning kelajakdagi kasbiy faoliyatida boshqaruv vazifalarini ongli, tizimli va samarali amalga oshirishga tayyorligini ta’minlaydi hamda maktabgacha ta’lim muassasalarining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Muslimov N.A. Kasbiy ta’lim metodologiyasi. – Toshkent: Fan, 2015.
2. Xodjayev B.X. Pedagogik kompetensiya va uning rivojlanish mexanizmlari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
3. Slastyonin V.A. Pedagogika. – Moskva: Akademiya, 2002.
4. Isaev I.F. Pedagogik madaniyat asoslari. – Moskva: Akademiya, 2004.
6. Belkin A.S. Pedagogik refleksiya. – Yekaterinburg: Ural universiteti, 2001.
7. Veraksa N.E. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. – Moskva: Mozaika-Sintez, 2010.
8. Klarina L.M. Maktabgacha ta’lim muassasalarida pedagogik jarayon. – Moskva: Vlados, 2008.
9. Drucker P. Management: Tasks, Responsibilities, Practices. – New York: HarperCollins, 2007.
10. Kotter J. Leading Change. – Boston: Harvard Business School Press, 2012.

ISSN 3030-3907